

(Pages : 4)

3208

Reg. No. : .....

Name : .....

IV Semester M.A. Sanskrit (Special) Examination, June 2009
SN 241 : NYAYA VII (2005 Admn. Onwards)
Avayavaprakarana and Dinakari-Anumanakhanda

Time : 3 Hours

Max. Marks : 75

- सूचना :** 1) संस्कृत भाषायामुत्तराणि देयानि ।
2) संस्कृतभाषायां लेखने देवनागरी लिपिरूपयोक्तव्या ।

I. कोष्ठात् समुचितमुत्तरमादाय लिखत

15

- 1) 'दीधितिकारः' इति नाम्ना व्यवहृतः आचार्यः कः ?
(रघुनाथशिरोमणिः, उदयनाचार्यः, कणादः, अन्नभट्टः)
- 2) उचितानु पूर्वीक प्रतिज्ञादि पञ्चकसमुदायत्वं न्यायत्वं इति न्यायलक्षणं केनोपन्यस्तम् ?
(गङ्गेशेन, गदाधरेण, रघुनाथेन, पक्षधरमिश्रेण)
- 3) तत्त्वचिन्तामणिनामग्रन्थस्य कर्ता कः ?
(उदयनाचार्यः श्रीधरः, गङ्गेशोपाध्यायः, प्रशस्तपादः)
- 4) पञ्चसु अवयवेषु उपनयेन किं साध्यते ?
(पक्षसत्त्वं, अबाधितत्वं, विपक्षासत्त्वं, असत्प्रतिपक्षितत्वं)
- 5) परार्थानुमानस्य प्रयोजनं किम् ?
(मध्यस्थस्य साध्यसंशयनिवृत्तिरूपं, ग्रन्थसमाजिः, प्रतिवादिनः पराजयः, विधनध्वंसः)
- 6) अतिव्याप्तिः कः ?
(लक्ष्यैकदेशावृत्तित्वं, अलक्ष्यवृत्तित्वं, लक्ष्यमात्रावृत्तित्वं, लक्षणैकदेशवृत्तित्वं)

P.T.O.

- 7) 'व्युत्क्रमप्रयुक्त प्रतिज्ञादि पञ्चक समुदाये' – अत्र व्युत्क्रमशब्दस्यार्थः कः ?
(क्रमरहितः क्रमसहितः विपरीतक्रमः , समीचीनक्रमः)
- 8) कारणतावच्छेद मित्यस्यार्थः कः ?
(कारणतायाः अवच्छेदकं , कारणता च तदवच्छेदकं च , कारणस्य अवच्छेदकं,
कारणता अवच्छेदकं यस्य)
- 9) अनुमितौ करणं किं भवति ?
(व्याप्तिज्ञानं , पक्षधर्मता , प्रतिज्ञा , हेतुः)
- 10) अनुमितिकरणं _____ ।
(अनुमानम् , उपमानम् , प्रत्यक्षम् , व्याप्तिः)
- 11) ज्ञानद्वयस्यानुमितिहेतुत्वं के स्वीकुर्वन्ति ?
(नैयायिकाः , साङ्ख्याः , मीमांसकाः , शाब्दिकाः)
- 12) विश्वनाथ पञ्चाननेन विरचितः ग्रन्थः _____ ।
(मुक्तावलिः , कारिकावलिः , व्युत्पत्तिवादः, कूसूमाञ्जलिः)
- 13) भाषापरिच्छेदः इति नाम्ना प्रसिद्धः ग्रन्थः _____ ।
(कारिकावलिः दिनकरी मञ्जुषा, प्रभा)
- 14) परामर्श लक्षणानन्तरं व्याप्तिनिरूपणे दिनकर्यानुसरेण सङ्गतिः का ?
(अवसरः , उपोद्घातः , हेतुता, आकाङ्क्षा)
- 15) व्याप्यस्य पक्षवृत्तित्वधी _____ उच्चते ।
(परामर्शः , पक्षता, साध्यता, विशिष्टज्ञानम्)

II. वाक्येन वाक्याभ्यां वा दशानामुत्तरं लिखत ।

- 16) 'तच्चानुमानं परार्थ' मित्यत्र 'पर' शब्दस्यार्थः कः ?
- 17) 'न्यायान्तर्गतत्व' मित्यत्र गदाधरेण स्वीकृतोऽर्थः कः ?
- 18) 'तत्र न समस्तरूपोपन्न लिङ्ग प्रतिपादकं वाक्यं न्यायः' - कुतः ?
- 19) परार्थमित्यत्र अर्थ शब्देन विवक्षितोऽर्थः कः ?
- 20) अवयवैकदेशस्य अवयवसमुदायस्य च अतिव्याप्ति वारणार्थ निवेशितं पदं किम् ?
- 21) उदाहरणादि त्रिकस्य न्यायत्वापत्तिः सम्भवति - कुतः ?
- 22) प्रतिज्ञादि पञ्चवाक्यैरेकवाक्यतया किं जन्यते ?
- 23) अनुमितौ व्यापारः कः ?
- 24) अव्याप्ति नाम दोषः कः ?
- 25) व्याप्यो नाम कः ?
- 26) व्याप्तिलक्षणं किम् ?
- 27) पक्षः कः ?
- 28) सत्प्रतिपक्षः कः ?
- 29) केवलान्वयी नाम का ?
- 30) पूर्वपक्षव्याप्तिः का ?

III. प्रकरणं प्रदर्श्य चतुर्णामाशयं विशदयत :

(2½×4=10 Marks)

- 31) "तेन चरमः परामर्श उत्पाद्यत इति न्यायजन्यशाब्द - ज्ञानस्य परामर्शप्रयोजकता" ।
- 32) "व्याप्त्यादेरिव साध्याद्यननु गमनाद ननुगमो न्यायादेरपीष्यत एव" ।
- 33) "अत एव वहिन व्याप्यधूमवानयमिति वाक्ये तदवयवे च न्यायतदवयव लक्षणातिव्याप्तिः" ।
- 34) द्विविधादपि परार्शात् पक्षः साध्यवानित्येवानुमितिरित्यन्यं" ।
- 35) 'साध्येन सह हेतोः समानाधिकरणं व्याप्तिरुच्यते' ।
- 36) 'अभावश्च प्रतियोगि व्यधिकरणो बोध्यः ।

3208

-4-

IV. एकैकया खण्डिकया द्वयोः उत्तरं लिखत :

(5×2=10 Marks)

- 37) न्यायजन्य शाब्दज्ञानस्य परामर्शप्रयोजकत्वं कथमिति उपन्यस्यत ।
- 38) न्यायान्तर्गतत्वं किमिति विशदयत ?
- 39) पक्षता नाम का ?
- 40) हेत्वाभासाः के ?

V. 41) मणिकारोक्तं न्यायलक्षणं साववतरणं व्याख्यात.

(15×1=15 Marks)

अथवा

- 42) 'अवयवत्वन्तु न्यायान्तर्गतत्वे सति प्रतिज्ञाद्यन्य तमत्वम्' - ग्रन्थदिशा विचारयत ।
- 43) अनुमितिं प्रति परामर्शस्य कारणत्वं मीमांसकमतखण्डनपुरस्सरं प्रतिपादयत ।

(15×1=15 Marks)

अथवा

- 44) दिनकरोक्त दिशा सिद्धान्त व्याप्तिलक्षणं विशदयत ।

_____